

Ponyi László: Társadalmiasítási folyamatok, közösségi részvétel és az önkéntesség jellemzői a közművelődésben - Közművelődési intézmények és közösségi színterek reprezentatív felmérése (2. rész)

Bevezetés

A „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” EFOP-1.3.1-15-2016-00001 kiemelt projekt keretében létrejövő „Magyarországi múzeumok, könyvtárak és közművelődési intézmények reprezentatív felmérése” című kutatás az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Kft., a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ és az Országos Széchényi Könyvtár konzorciuma révén valósult meg 2017-2018-ban. A felmérés legfőbb célja az volt, hogy átfogó képet adjon különböző vizsgálati dimenziókban a magyarországi múzeumi, könyvtári és közművelődési intézmények társadalmi-közösségi beágyazottságáról. Jelen tanulmány részben a reprezentatív vizsgálat megállapításaira, részben a közművelődési statisztika vonatkozó adataira alapozva, azt tovább részletezve, a közművelődési szakterület elemző bemutatásának második része. [\[1\]](#) Tanulmányunk első részében az országos vizsgálat kutatási céljait, kérdéseit, módszertanát, mintavételi sajátosságait tekintettük át, éppen ezért annak részletes bemutatására itt már nem vállalkozunk. Az empirikus adatok alapján elemeztük az intézmények és színterek társadalmi szerepvállalását, a helyi közösségbe való beágyazottságát és civil partnerségi viszonyait (Ponyi-Juhász 2021).

A második részben, jelen tanulmányunkban elsősorban a közművelődésben megjelenő társadalmiasítási folyamatokra, közösségi részvételre és az önkéntesség különböző dimenziókban megjelenő jellemzőire fókuszálunk. A könnyebb értelmezés érdekében, a vizsgálat alapvető módszertani adatait azért itt is megmutatjuk: a kutatásba 221 közművelődési intézményt és 383 közösségi színteret vontunk be (összesen 604 színtér). Az adatok összegyűjtéséhez kérdőíves módszert használtunk fel, amely 8 kérdéscsoportban 55 kérdésből állt össze. Az adatfelvétel 2017. június-szeptember között valósult meg. A reprezentatív vizsgálatban az alábbi kutatási kérdésekre kerestünk válaszokat:

- Milyen mértékben és miképpen tudnak a helyi lakosok és közösségeik hatást gyakorolni a kulturális intézmények tevékenységére?
- Milyen mértékben és miképpen veszik figyelembe az intézmények a helyi lakossági és közösségi igényeket?
- Milyen eszközökkel segítik elő az intézmények a lokális közösségek megerősödését, a helyi társadalmak összetartozását, tágabban értelmezve milyen hatásokat gyakorolnak a kulturális intézmények a helyi társadalomra?
- A kulturális intézményekben dolgozók mennyiben tekintik feladatuknak, küldetésüknek helyi szinten a társadalmi kohézió erősítését, valamint a közösségfejlesztést?
- Mennyire vonja be a helyi kisközösségeket, csoportokat az adott kulturális intézmény a működésébe?
- Van-e az intézményben önkéntes? Milyen keretek között történik a foglalkoztatásuk?
- Az esélyegyenlőségi szempontokat figyelembe veszi-e működésében és tevékenységében a kulturális intézmény?
- Mennyiben és milyen módon képes hozzájárulni az intézmény a társadalmi kohézió erősítéséhez lokális szinten?

Az empirikus kutatás közművelődést érintő eredményei 2. rész

Társadalmiasítás, bevonás, közösségi részvétel

Beke (2017:5) alapján, a társadalmiasítás közművelődési intézményrendszerre is vonatkozó fogalmát tekintve, azokat az intézményeket tekinthetjük társadalmiasított formában működőnek, amelyek a tevékenységük tervezési, megvalósítási és értékelési folyamataiba bevonják a helyi lakosokat. Beépítik azok igényeit, észrevételeit, aktív résztvevőként számítanak rájuk a különböző közművelődési és közösségépítési folyamatokban. Mindezen módszerek, eljárásmodok mechanizmussá, olyan folyamattá és intézményi működési sajátossággá válnak, amelyek aztán egy idő után beépülnek az intézményi dokumentumokba is.

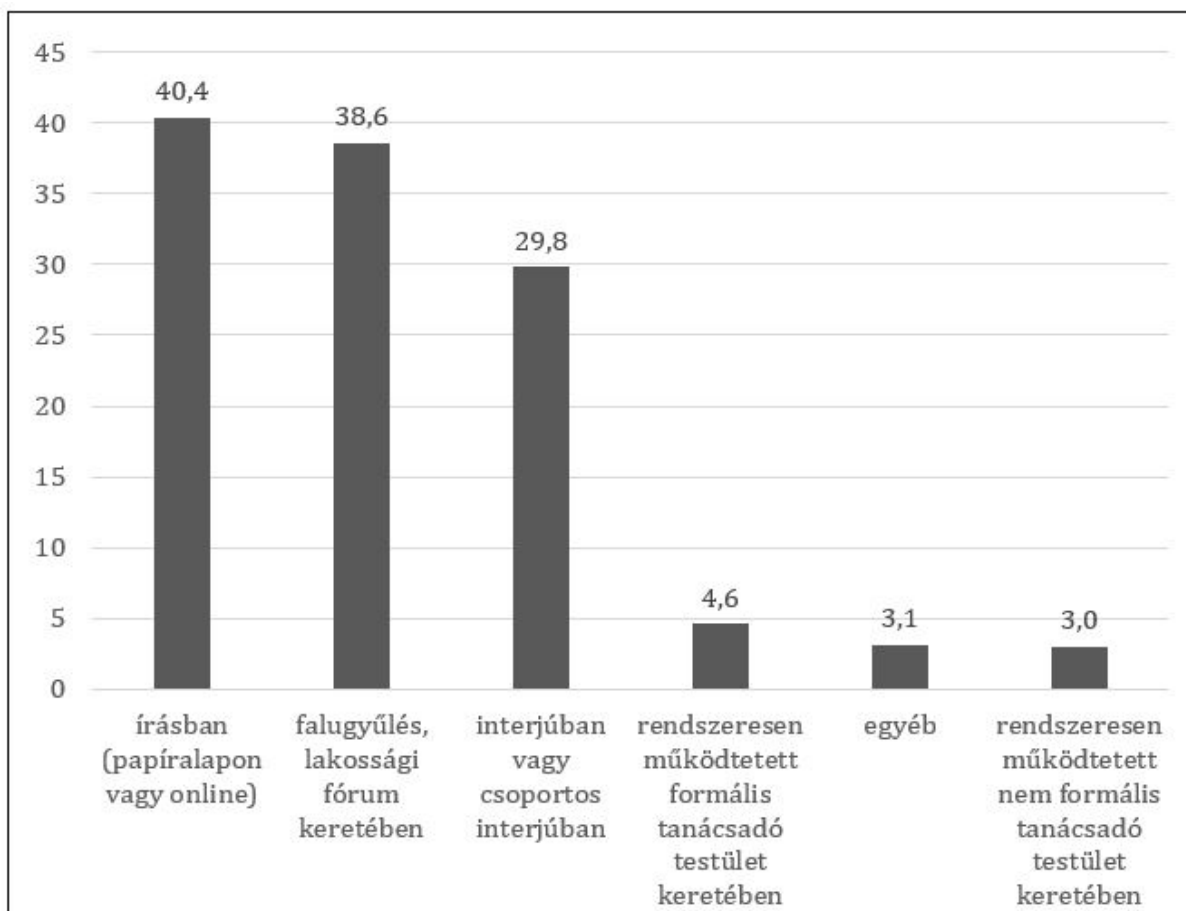
A társadalmiasításnak öt, egymástól markánsan elkülöníthető szintjét különböztetik meg: a tájékoztatást, a konzultációt, a bevonást, az együttműködést és a felhatalmazást. Ezeket az egymásra épülő szinteket számos elméleti és néhány empirikus kutatás is taglalja már. **A vizsgálatok tapasztalatai alapján kijelenthetjük, hogy a közösségi művelődés mindennapjaiba egyelőre nem épültek be és nem hasznosultak sem az ezzel kapcsolatos kutatások, sem a szakmai-módszertani útmutatók, amelyek az elmúlt időszakban láttak napvilágot** (Beke 2017, Arapovics et al. 2019:22, Csordás 2017, Kuthy-Megyési – Ponyi 2019).

A közösségi részvétel nem csak a helyi közösségek bevonása az intézményi folyamatokba dimenzióban értelmezhető és elemezhető, hanem a másik irányban is. Éppen ezért vizsgáltuk azt is, hogy a közművelődési intézmények szakemberei hol és milyen módon vesznek részt a helyi társadalom különböző színterein, szakmai, közéleti fórumain. Vagyis szakmai tudásukat, tapasztalataikat milyen módon és milyen esetekben teszik hasznossá a szűkebb közösségük számára. **Összességében a közművelődésben megjelenő társadalmiasítási folyamatokat komplex fogalomként kezeljük: egyszerre tekintjük azt szemléletnek, módszernek és tevékenységnek is egyben.**

A vizsgálat alapján a közművelődési szervezetek túlnyomó többsége, 70%-a már megkérdezte a látogatóit a színterek tevékenységével kapcsolatban. Erre leggyakrabban a papír vagy online alapú kérdőívet választották (40,4%). A vélemények kikérését többségében falugyűlések, lakossági fórumok keretében (38,6%), illetve egyéni vagy csoportos interjú formájában tették meg (30%). A bevonás magasabb szintjének tekinthető rendszeresen működtetett formális (4,6%) vagy nem formális tanácsadó testületek (3%) egyelőre kis számban fordulnak elő a közművelődés intézményrendszerében.

Meg kell jegyeznünk azt a sajnálatos tényt is, hogy a társadalmiasítási, bevonási folyamatok ezen része egyáltalán nem működik a megkérdezett szervezetek 30%-ában. A megkérdezett intézmények 85,6%-ának nincs a dokumentumaiban rögzítve a helyi lakosság bevonásának módja az intézmény tevékenységének tervezésébe, megvalósításába és értékelésébe. (1. ábra)

1. ábra: Intézmény látogatóinak megkérdezése, bevonásuk formája, ezek előfordulási aránya a közművelődési szervezetek körében 2017. (M= 604, %)

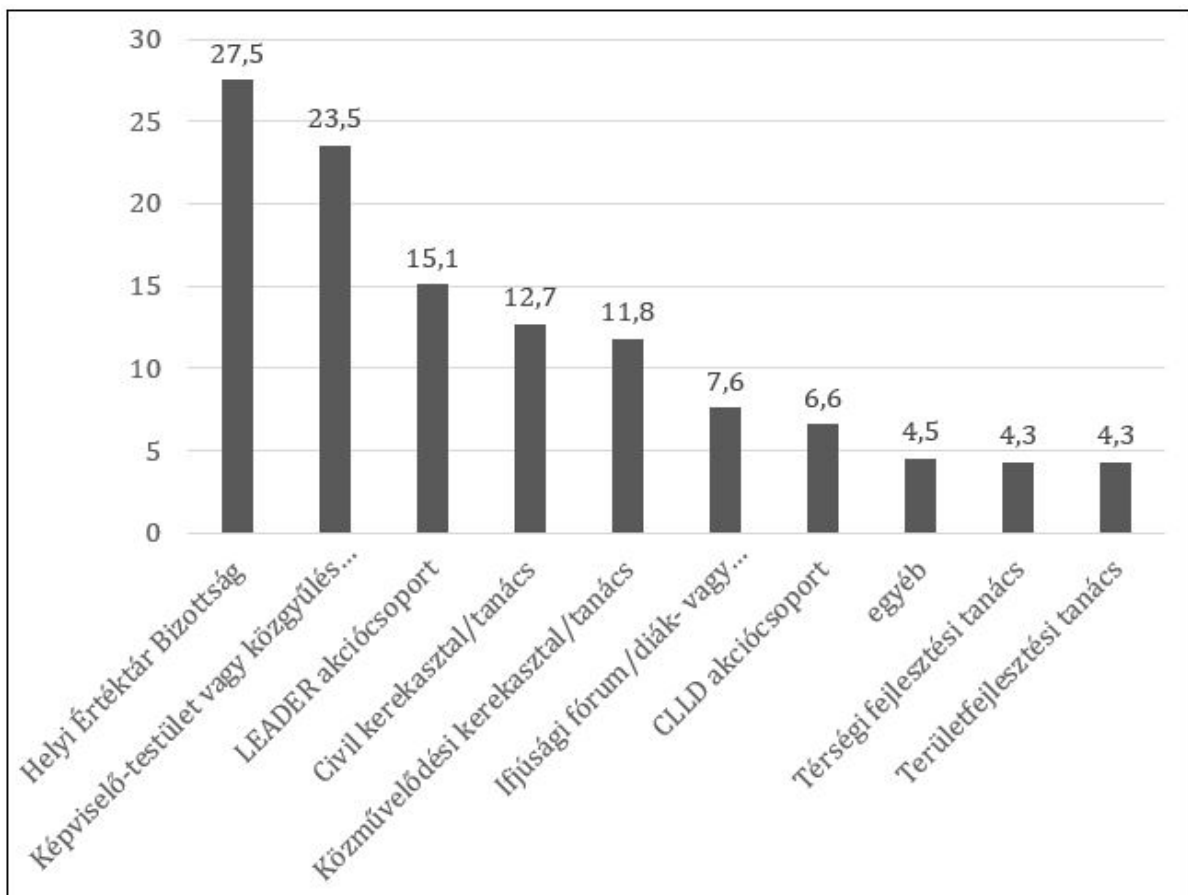
A kutatás tapasztalatai alapján, az együttműködés rendkívül változatos formáit találjuk a civil közösségek és színterek között, azonban a civilek, művelődő közösségek tudatos, folyamatos és rendszerszintű bevonása a stratégiai tervezési folyamatokba már ritkábban fordul elő. Ennek az alapidokumentumokban való dokumentálása még ritkább. Úgy gondoljuk, hogy a társadalmiasítás, a helyi lakosság, a civil szervezetek még teljesebb bevonása a közművelődési folyamatok tervezésébe, szervezésébe szemléletváltást is igényel a közművelődésben. Úgy véljük, ezt a folyamatot egyes intézményekben a dolgozók szakmai „arisztokratizmusa,” a jogszabályi előírások korábbi hiánya, a tudatos minőségbiztosítási

folyamatok hiánya akadályozhatja. **Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy összességében a szakmaterület a tudatos társadalmiasítási folyamatoknak és azok dokumentálásának a kezdeti időszakában jár.**

Az intézménynek és munkatársainak társadalmi/közéleti szerepvállalása

A 2. ábra alapján a megkérdezett intézmények munkatársai elsősorban a helyi értéktár bizottságokban (27,5%), a képviselő-testületek vagy közgyűlések kulturális ügyekkel foglalkozó szakbizottságaiban (23,5%) vállaltak szerepet. Ez érhető is, hiszen a közművelődési szakemberek már az értéktári tevékenység kezdeti időszakában bekapcsolódtak a településeken az ezzel kapcsolatos szervezési folyamatokba.^[1] Természetesnek és érhetőnek, bár hosszabb távon nem minden esetben tartjuk szerencsésnek azt, hogy **a helyi politikai döntéshozó szervezetekben, főként a képviselő-testületekben is megjelennek a kulturális, közművelődési szakemberek.** Úgy gondoljuk, hogy ez elsősorban azokra a kistelepülésekre jellemző, ahol kevés az értelmiségiek, ezen belül is a kulturális szakemberek száma. A szakemberek sokoldalú szerepvállalását bizonyítja, hogy részt vesznek a településeken funkcionáló civil kerekasztalokban (12,7%), is. A LEADER akciócsoportokban való részvételt sok esetben azok kulturális, közművelődési vonatkozásai indokolják (15%)

2. ábra: Munkatársak részvételi aránya közéleti szerepvállalásainak színtereiben 2017. (M= 604; %)

Társadalmiasítás és önkéntesség, az önkéntesség mérőszámai a közművelődésben

Társadalmiasítás és önkéntesség

Az önkéntesség valamely tágabb közösség részére végzett anyagi ellenszolgáltatás nélkül zajló tevékenység. A szűkebb baráti, családi közösségeken kívül zajlik és alapvetően önként vállalt feladatok ellátását jelenti (Csordás 2017:11). A közösségi művelődésben zajló pozitív társadalmiasítási folyamatok egyik pozitív eredménye a társadalmi tőke erősödése a helyi közösségekben. Ennek egyik fontos mérőszámának, indikátorának tekintjük az önkéntesség megjelenését és elterjedtségét az intézményrendszerben. Kölcsönös folyamatról beszélhetünk, hiszen a társadalmiasítás folyamata minőségi és mennyiségi szempontból is visszahat(hat) az önkéntességre, azt pozitívan módon erősíti a közösségi színterek és az önkéntesek együttműködésének különböző dimenzióiban. **A társadalmiasítás folyamata feltételezi, erősíti és támogatja az önkéntes tevékenységet, az pedig jótékonyan hat vissza a társadalmiasítás különböző szintjein megvalósuló folyamatokra.**

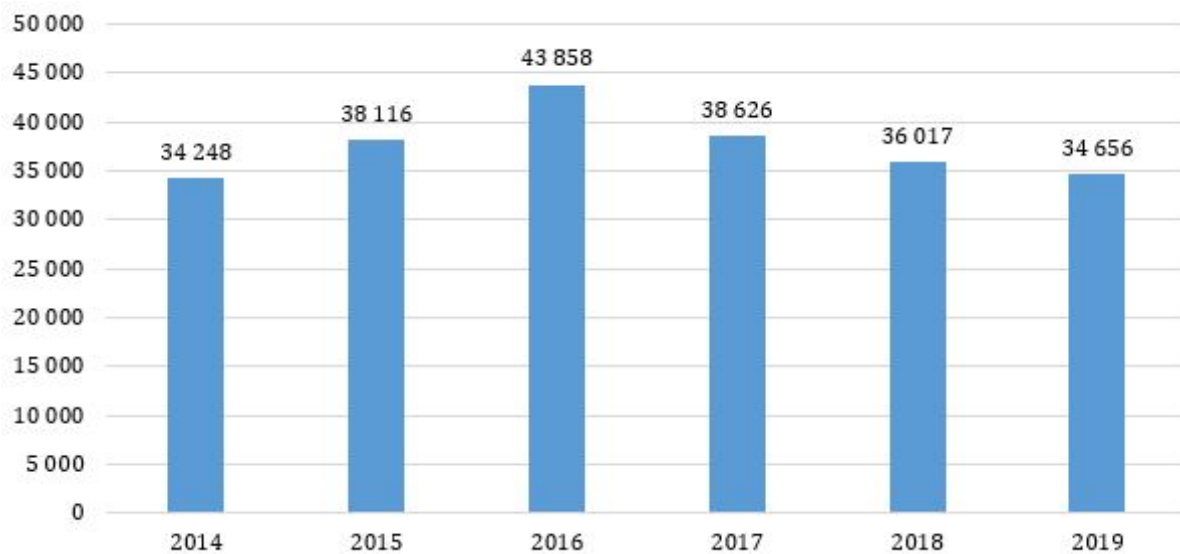
A közművelődési területen megjelenő markáns önkéntes tevékenység, ahogy a civil szervezetekkel való együttműködés is, elválaszthatatlan részét képezi a jelentkező alapszolgáltatások és feladatok ellátásának. A szakmaterületen jelentkező önkéntes tevékenység az intézményrendszer működési sajátossága. Az önkéntes tevékenységről szóló jogszabály részletesen fejt ki az önkéntes tevékenység közművelődési intézményrendszerre is vonatkozó jogi alapjait. [1] Ösztönözi, egyben dokumentálható mederbe is igyekszik terelni ezt a fajta tevékenységet. Fontos jelezni azonban, hogy az önkéntes munka megjelenése, elterjedése és népszerűsége már a jogszabály megjelenése előtt is jellemző volt a közösségi művelődésben. A művelődő közösségek, klubok, körök, szakkörök vezetői, tagjai sok esetben ellenszolgáltatás nélkül tevékenykednek az intézményrendszerben. **A közösségi művelődés fontos, a társadalmi tőke jelenlétét is mutató jellemzője az, hogy megfelelő, támogató körülmények esetén, az együttműködést rögzítő dokumentum nélkül is szerveződnek és működnek önkéntesek, önkéntes közösségek az intézmények és színterek holdudvarában.**

Az önkéntesség mérőszámai a közművelődésben

Az országos közművelődési statisztika idősoros adatai [2] alapján, az önkéntesek számának alakulását jól szemlélteti a 3. ábra, amelyben láthatjuk, hogy a 2015-2018 közötti kiugró létszámtól eltekintve, az önkéntesek száma így is igen magas, közel 35 000 fő az intézményrendszerben. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a statisztikában a 2013-2019. között megvalósuló hagyományos, illetve Kulturális Közfoglalkoztatási Programban alkalmazott személyek is ebben az önkéntes és egyéb alkalmazottak feltüntetett statisztikai adatsorban kerültek bejegyzésre. Azt gondoljuk tehát, hogy a kiugró adatok egyrészt a kulturális és hagyományos közfoglalkoztatási programban jelentenek számával vannak összefüggésben. Másrészt pedig a 2016-2015-ös kiugró adatok annak (is) köszönhetőek, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet a 2013-as évtől kezdve kiemelt figyelmet fordított szakmai-módszertani munkájában az önkéntes tevékenység kultúrájának továbbfejlesztésére, megerősítésére és támogatására a közművelődés területén. 2014 januárjában hozta létre a szervezetén belül az Országos Önkéntességi Szakmai Központot. Működésének két éve alatt a Központ 2 konferenciát és 4 szakmai napot szervezett, munkatársait 27 alkalommal

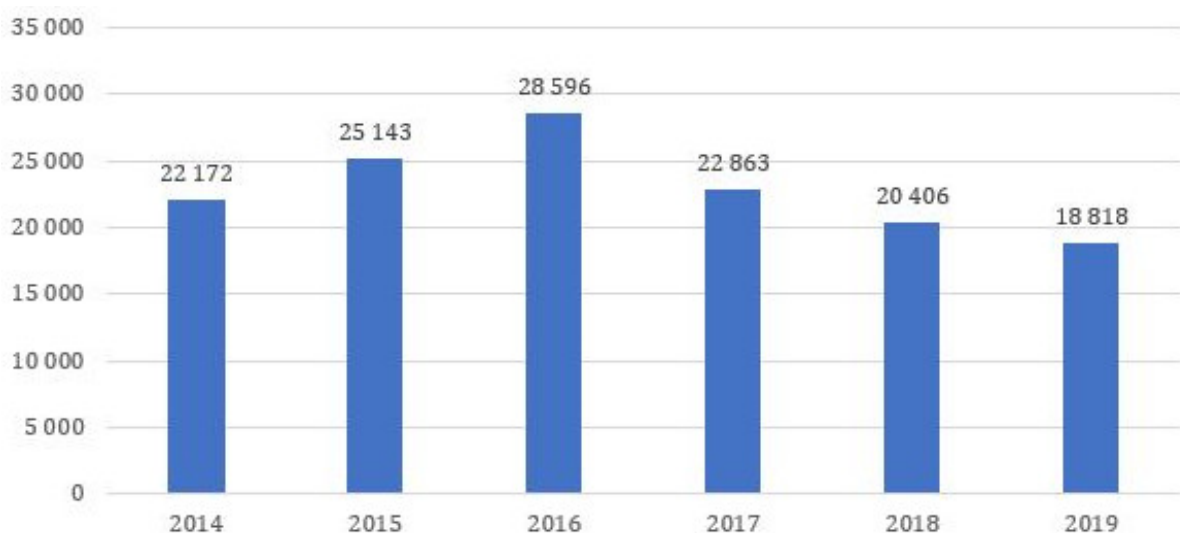
hívták meg előadónak különböző szakmai napokra és konferenciákra. [3] (Varga-Sipos 2016)

3. ábra: Önkéntesek száma a közművelődési intézményrendszerben 2014-2019 (fő)

Ugyancsak az országos statisztika alapján, a területen az önkéntesek részben szakmai és részben nem szakmai feladatokat látnak el. A szakmai feladatokat ellátó önkéntesek száma 2014 és 2019 között közel 15%-kal csökkent. Úgy gondoljuk ez a csökkenés a szakmai munkakörben dolgozó nem önkéntes személyi állomány számának emelkedésével magyarázható. **A vizsgálat évében, 2017-ben közel 23 000 olyan önkéntes dolgozott a közösségi színterekben, akik szakmai feladatokat láttak el** (4. ábra).

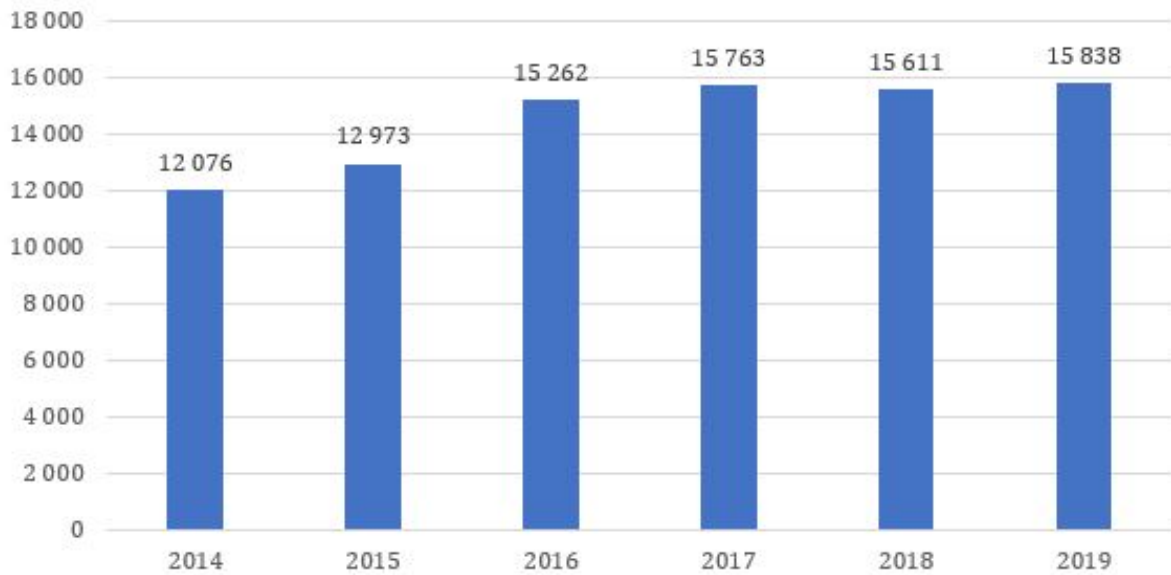
4. ábra Szakmai feladatokat ellátó önkéntesek száma 2014-2019. (fő)

A nem szakmai munkakörben foglalkoztatott önkéntesek száma ugyanakkor 2014-2019 között 31%-kal emelkedett. A vizsgálat évében közel 16 000 fő dolgozott nem szakmai munkakörben az

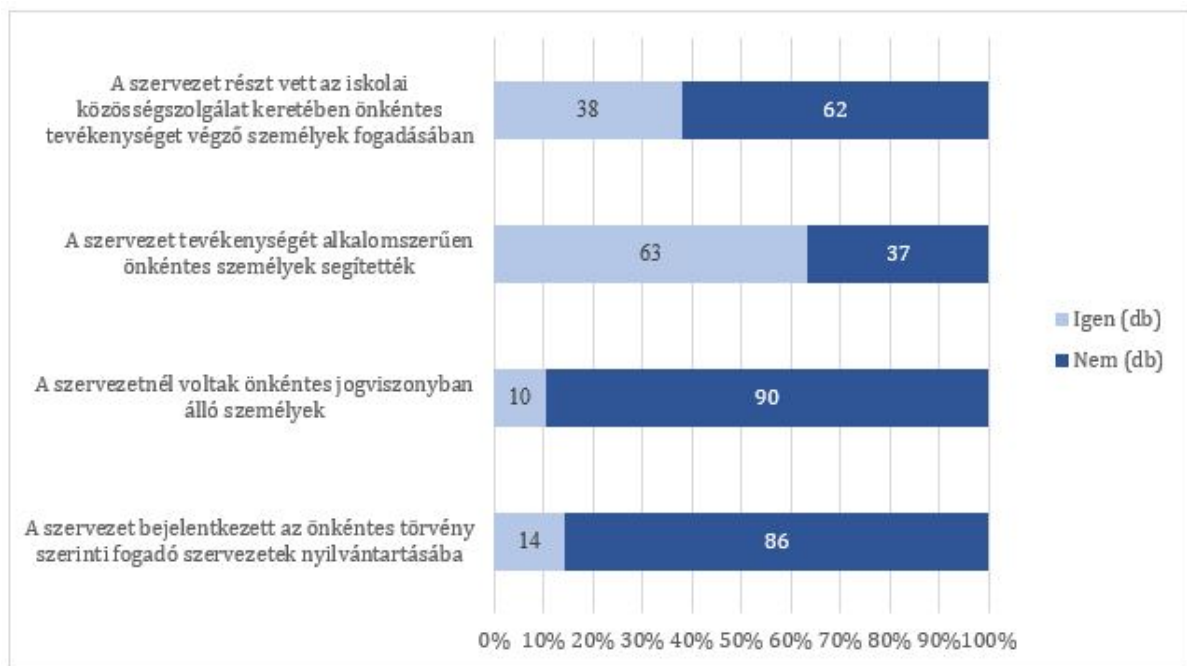
intézményrendszerben (5. ábra).

5. ábra Nem szakmai feladatokat ellátó önkéntesek száma 2014-2019. (fő)

A közművelődési statisztika összefoglaló adatai alapján, a vizsgálat időszakában (2017) az adatszolgáltató szervezetek közel 40%-a vett részt iskolai közösségi szolgálat keretében önkéntes tevékenységet végző diákok fogadásában. A szervezetek 63%-át alkalmasszerűen, feltehetően az egyes programokhoz kapcsolódóan segítik önkéntesek. **Ugyanakkor - ezt az adatot a reprezentatív vizsgálat is alátámasztja - az önkéntes jogviszonyban álló önkéntesek számaránya nagyon alacsony (10%). Ugyancsak alacsony a számaránya (14%) az önkéntes törvény szerinti fogadó szervezetek nyilvántartásába bejelentkezett intézményeknek.** (6. ábra)

6. ábra Önkéntesek jelenléte a közművelődési intézményekben és színterekben 2017. (N=3558, %)

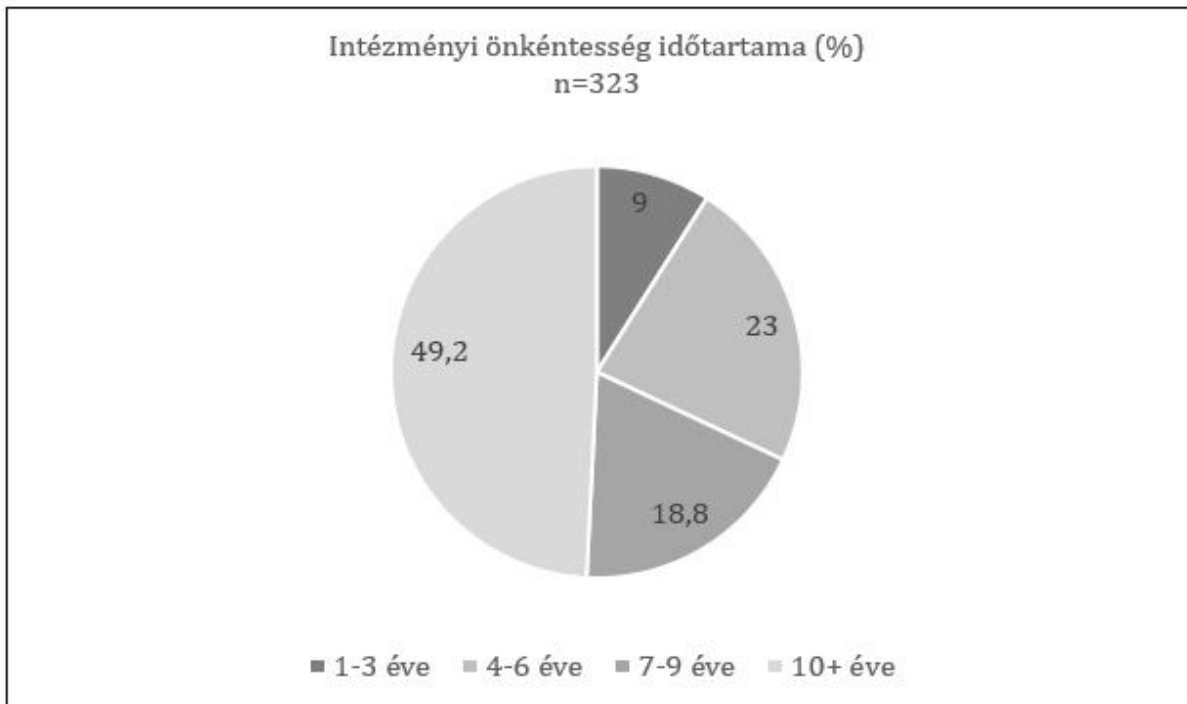

Az empirikus vizsgálat alapján, a megkérdezett intézmények közel 60%-ában (58,4%) tevékenykednek önkéntesek. Azonban azoknak a közművelődési intézményeknek és közösségi színtereknek a számaránya is magas, amelyek feladatellátásában nem működnek közre (41,6%). Ez a számarány részben talán azzal magyarázható, hogy a megkérdezettek nem vették figyelembe a civil szervezetek, művelődő közösségek és azok tagjainak önkéntességen alapuló tevékenységét. Arra is következtetünk, hogy a kisebb közösségi színterekben, az alacsony lélekszámú településeken az önkéntesek számaránya is kisebb mértékű, mint a nagyobb településeken. A vizsgált 604 közművelődési szervezet mintegy 63%-a kistéleplési közösségi színtér volt, így azon színterek számaránya is magas, amelyek nem jeleztek önkéntes közreműködőket.

Az önkéntesekkel dolgozó intézmények (megkérdezettek 60%-a) túlnyomó többsége (91%) több mint 3 éve von be önkénteseket az intézményi munkafolyamatokba. A válaszadók közel fele (49,2%) már több, mint 10 éve működik együtt önkéntesekkel. (7. ábra)

7. ábra. Az önkénteseket fogadó közművelődési intézmények megoszlása annak időtartama szerint 2017. (N=323, %)

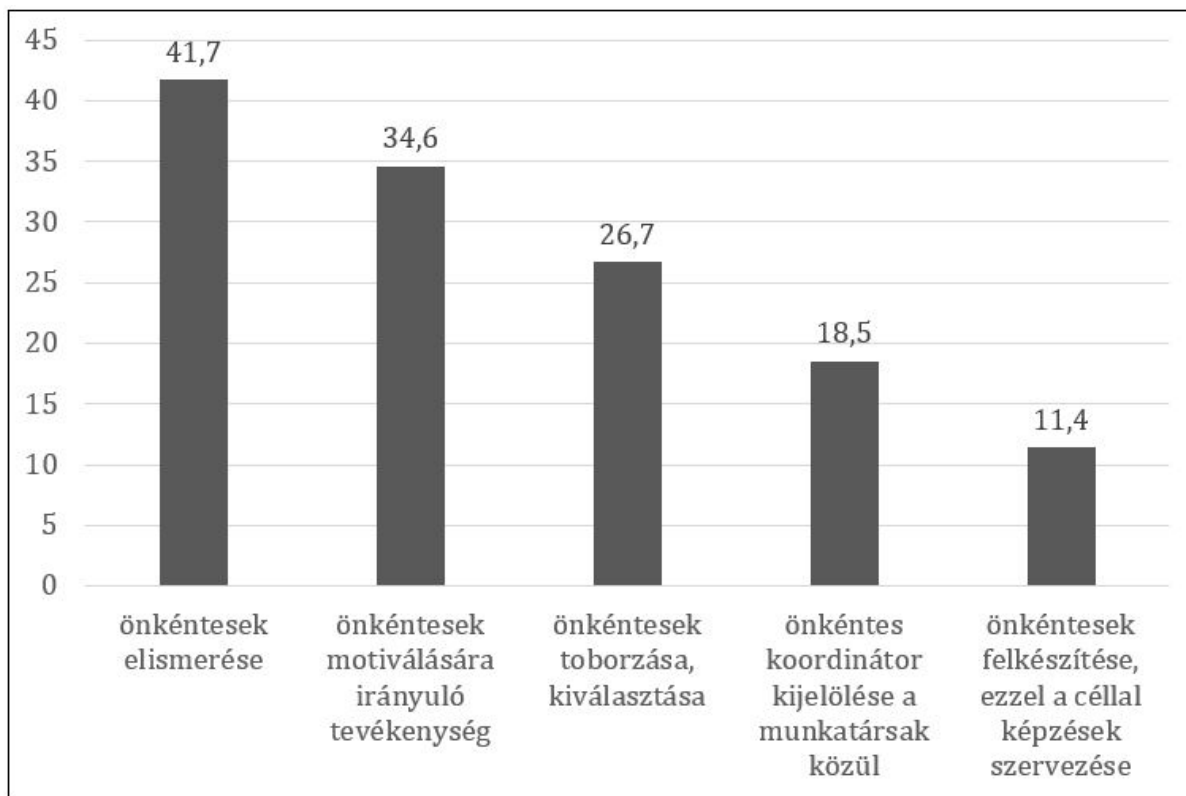

Beke (2017:5) fogalmi megközelítése alapján az önkéntesség dimenziójában (is) a társadalmiasítási folyamatoknak legalább két mérőszámát alkalmazhatjuk a közösségi művelődés területén. Az egyik, hogy ezek a folyamatok elindultak-e, illetve milyen minőségben és mennyiségben váltak az intézmény működésének részévé. A másik pedig az, hogy mindezek beépültek-e az intézmény alapvető dokumentumaiba. A kutatás alapján sajnos megállapítható, hogy ezen a téren van még tennivaló. **Az intézmények 93%-a nem rendelkezik dokumentált önkéntes stratégiával. Ezzel kapcsolatban úgy véljük, hogy a stratégia elkészítése azokra az intézményekre jellemző, akik a társadalmiasítás folyamatának is magasabb szintjén állnak.**

Az intézmények feladatai az önkéntesekkel kapcsolatban

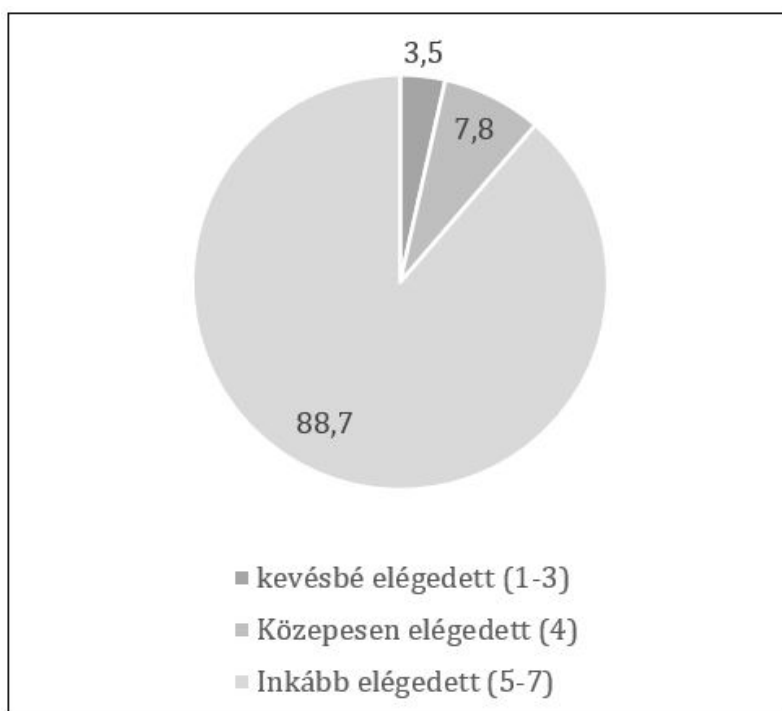
A 8. ábra alapján, az intézmények oldaláról a leggyakrabban jelentkező feladat az önkéntesekkel kapcsolatban azok elismerése (42%), valamint motiválása (34,6%). Az önkéntesekkel való tudatos és tervszerű tevékenységet jelző önkéntes koordinátor kijelölése (20%), illetve önkéntes képzés szervezése már kisebb arányban fordul elő (11,4%).

8. ábra: A rendszeres önkéntes feladatoknak közművelődési intézményekben való előfordulásának aránya 2017. (N=323, %)

A válaszok alapján az intézmények túlnyomó többsége (90%) meg volt elégedve az önkéntesek tevékenységével. Kevésbé elégedett csupán a szervezetek 3,5%-a volt az önkéntesekkel. (9. ábra)

9. ábra: A közművelődési intézmények megoszlása az önkéntesekkel való elégedettség foka szerint 2017. (N=323, %)

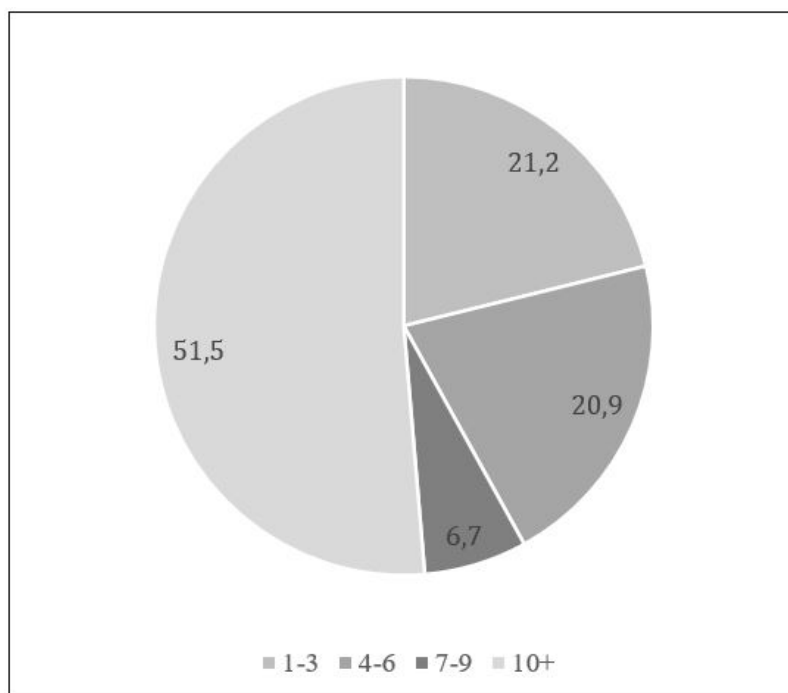

Közérdekű önkéntes tevékenység (KÖT)

Szerződéses jogviszony keretében dolgozó önkéntesek aránya

Közérdekű önkéntes tevékenység olyan jogviszony keretében jön létre, amely a fogadó szervezet és az önkéntes között megkötött szerződéssel lép érvénybe.^[1] A vizsgálat tapasztalatai alapján, a korábbi gyakorlat alapján az intézmények és közösségi színterek túlnyomó többségükben szerződéses jogviszony nélküli önkénteseket alkalmaznak. Ugyan empirikus adatok nem igazolják, de ebbe a halmazba tartozhatnak a civil szervezetek önkéntes tevékenységet végző vezetői és tagjai is. **Az önkénteseket fogadó intézmények 24%-a bejegyzett közérdekű önkéntes tevékenységet (KÖT) végző szervezet, az önkénteseket fogadó, be nem jegyzett közművelődési szervezetek számaránya 76%.** A válaszadók több mint fele (51,5%) dolgozik 10-nél is több önkéntessel ebben a formában. Az önkéntesek száma összefügg a település nagyságával, a civil szervezetek számosságával és aktivitásával, az intézmény, közösségi színtér típusával, a vállalt alapszolgáltatások számosságával, a szervezet társadalmi kapcsolatrendszerével, beágyazottságával. (10. ábra)

10. ábra: Nem önkéntes szerződéssel dolgozó önkéntesek száma 2017. (N= 269, %)

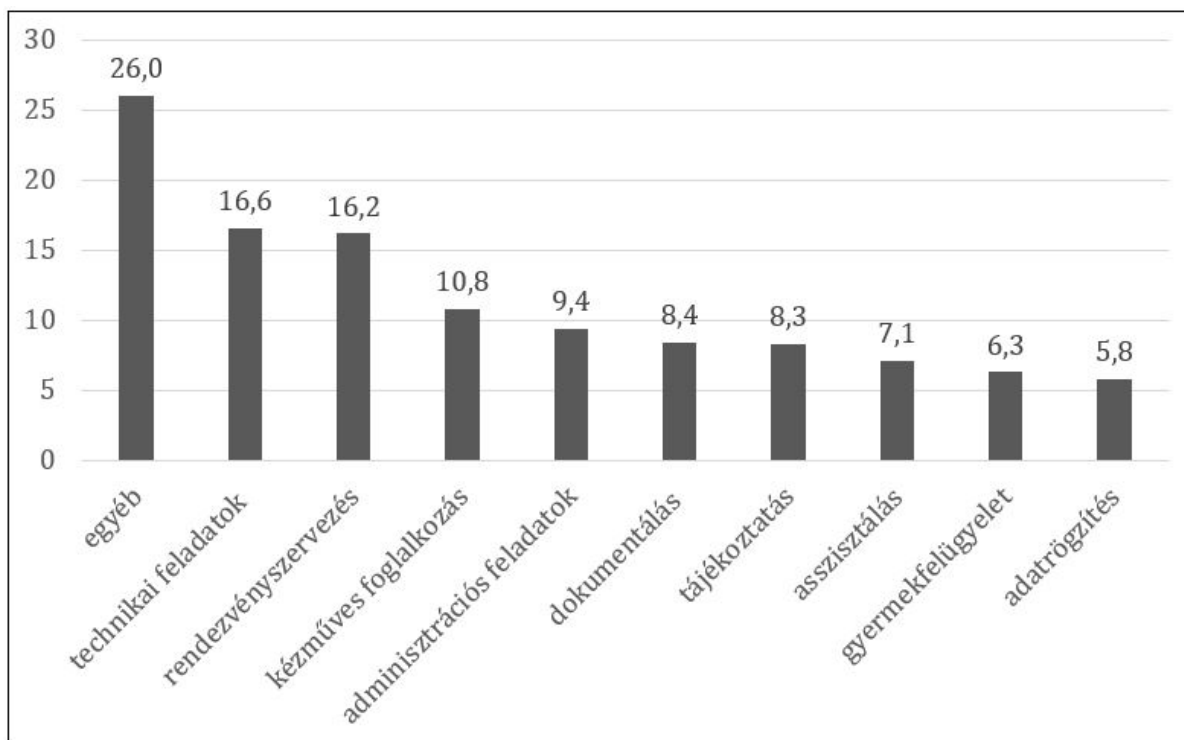

Szerződéssel dolgozó önkéntesek feladatai

A 11. ábra alapján láthatjuk, hogy **az önkéntes munka sokoldalú és összetett tevékenységet jelent. Az önkéntesek fontos, azonban elsősorban kiegészítő jellegű, a közművelődési szakemberek által delegálható részfeladatokat látnak el. Ennek oka, az, hogy a részfeladatok ugyan delegálhatóak az önkéntesekre, de a feladatokkal együtt jelentkező felelősség már nem. Az önkéntesek nem lehetnek sem szakmai, sem anyagi-jogi szempontból felelősei az intézményekben zajló tevékenységeknek. Ezt a közművelődési intézmények és színterek működési sajátosságai miatt el sem lehet várni tőlük.**

A válaszadó intézmények legmagasabb arányban a konkrétan is megnevezett választható változók tekintetében (16,6%) a technikai feladatok ellátását jelölték meg. Gyakran ismétlődő tevékenység még a besegítés különböző feladatok ellátásába (egyéb 26%), illetve a rendezvényszervezési feladatok elvállalása (16,2%). Jellemző, gyakran előforduló tevékenység a kézműves foglalkozásokban való feladatvállalás is. (10,8%). Az önkéntesek sokoldalú szerepvállalását mutatja, hogy részt vállalnak adminisztrációs feladatokban (9,4%), dokumentálásban (8,4%), tájékoztatásban (8,3%), asszisztálásban (7,1%), gyermekfelügyeletben (6,3%), adatrögzítésben (5,8%) is.

11. ábra: Önkéntes szerződéssel közreműködők/tevékenykedők jellemző tevékenységeinek előfordulási aránya a közművelődési intézmények körében 2017. (N=85, %)

Iskolai Közösségi Szolgálat

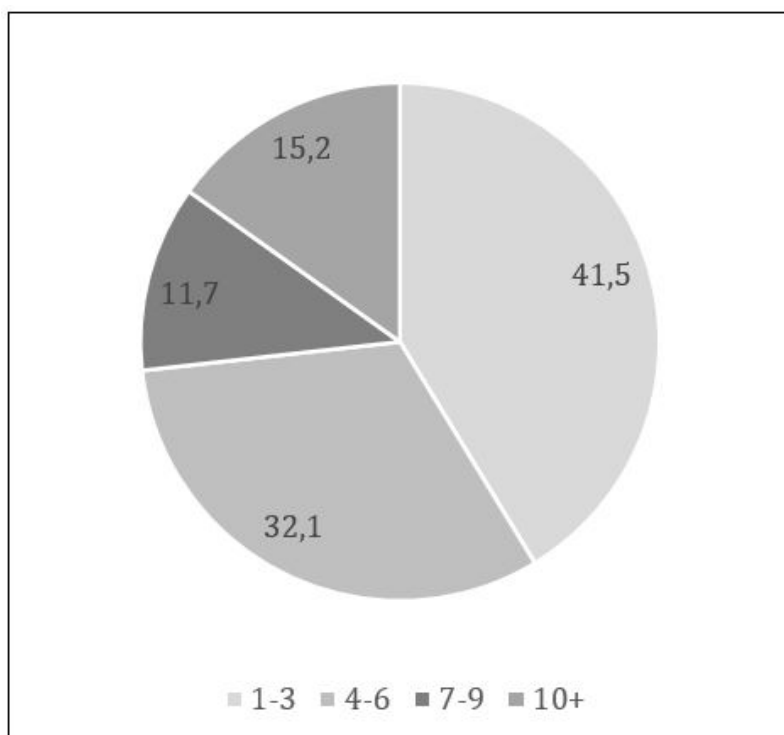
A közművelődés dimenziójában értelmezve az iskolai közösségi szolgálat – az érettségi vizsgák megkezdésének feltétele – a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, 50 órás egyéni vagy csoportos tevékenysége, amely a közművelődés intézményeiben és közösségi szintereiben zajlik. [\[1\]](#) **A vizsgálat alapján a válaszadó szervezetek többsége, 60%-a Iskolai Közösségi Szolgálat fogadószervezet.** Az IKSZ fogadószervezetek közel 30%-a már rendelkezik IKSZ koordinátorral is.

Az iskolákkal történő együttműködések és az IKSZ-es diákok számaránya

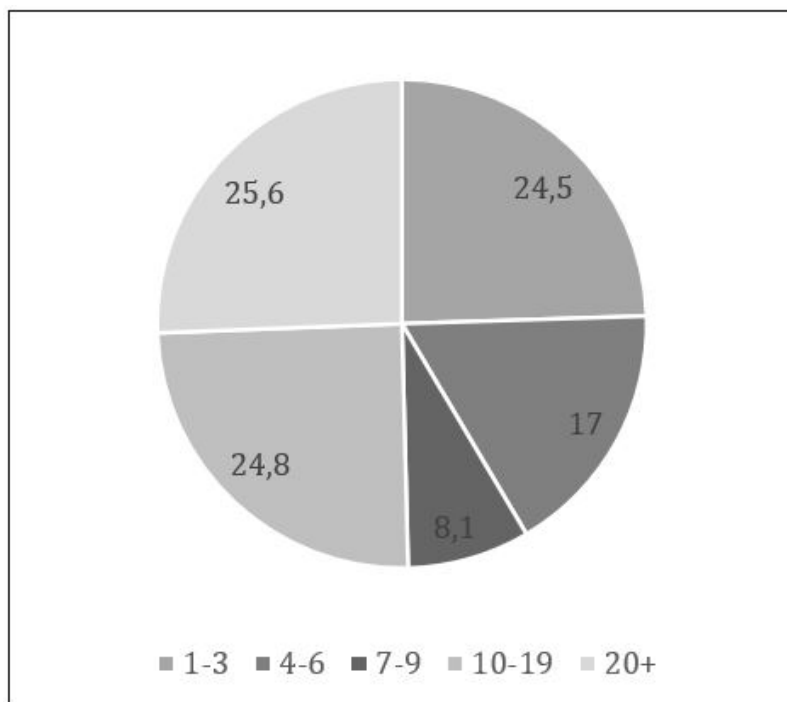
Az adatok azt valószínűsítik, hogy minél nagyobb lélekszámú egy település, minél összetettebb a közoktatási és közművelődési intézményrendszere, annál nagyobb annak a valószínűsége, hogy a közművelődési intézmény, közösségi szintér is több

iskolával működik együtt és annál több IKSZ-es diákot is fogad. Mivel a megkérdezettek többsége kistelepülésről került ki, a válaszadó intézmények legnagyobb csoportjának (41,5%) 1-3 iskolával van együttműködési megállapodása. Fentiek alapján, vélhetően a nagyobb lélekszámú településekről érkezett válaszokból tevődött össze az a 20% válasz, amely alapján az intézmények 7-9, illetve tíznél több iskolával kötöttek formális együttműködést. Az IKSZ-es diákokat fogadó válaszadók 50,4%-a az elmúlt évben 10-nél több IKSZ-es diákot fogadott. A megkérdezettek legnagyobb csoportja (25,6%) húsznál több IKSZ-es diákot foglalkoztatott. Úgy gondoljuk, ebben az esetben is értelemszerűen az IKSZ-es diákok számaránya a települések nagyságával van összefüggésben. (12. és 13. ábra)

12. ábra: A közművelődési intézmények megoszlása az iskolákkal való együttműködések száma szerint 2017. (N=352, %)

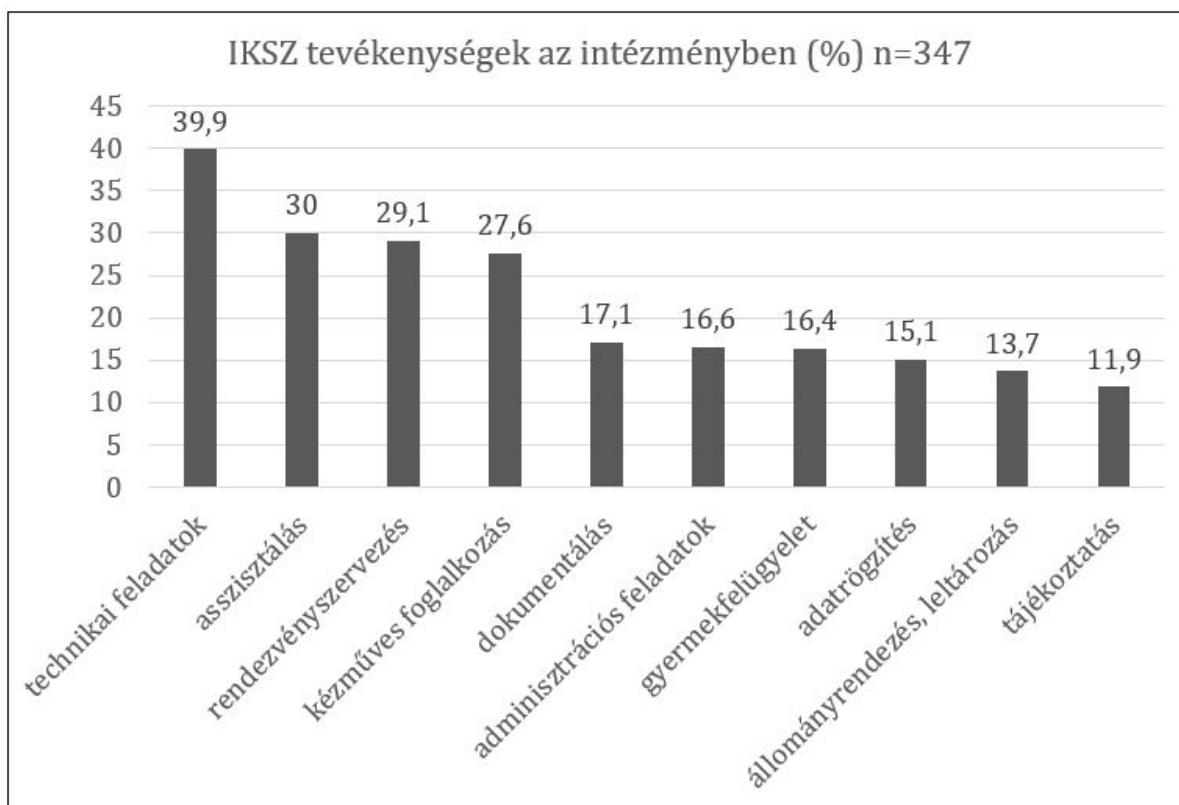
13. ábra: Közművelődési intézmények az IKSZ-es diákok száma szerint az elmúlt egy évben 2017. (N=347, %)

IKSZ-es diákok tevékenysége

Az intézmények az esetek döntő többségében hasonlóan az önkéntesekhez, a szakértelmet nem igénylő, az adott időszakban jelentkező feladatok ellátásába vonják be a diákokat. Erre több lehetőséget nem is nagyon hagy a kötelező 50 óra. Ebből adódóan is, a megkérdezett intézmények 89 %-ában nem is rendszeres feladat az IKSZ-es diákok felkészítése. **A leggyakoribb tevékenységek az IKSZ-es diákok munkavégzése során a technikai feladatok (39,9%), az asszisztálás (30%), bekapcsolódás a rendezvényszervezési feladatokba (29,1%) és a kézműves foglalkozás (27,6%) voltak. (14. ábra)**

14. ábra: A különböző IKSZ tevékenységek aránya a közművelődési intézmények körében az intézményben 2017. (N= 347, %)

Összegzésként azt mondhatjuk, hogy az Iskolai Közösségi Szolgálat, mint tevékenység egyelőre nem tipikus, nem rendszeresen jelentkező feladat a közművelődés intézményi gyakorlatában. Éppen ezért alkalmanként jelentkező feladat az IKSZ-es diákok felkészítése is. Az iskolákkal történő együttműködés rendszeressé válása mozdítja majd elő, elsősorban és először a nagyobb közművelődési közösségi szintek esetében az IKSZ koordinátor feladatkör megjelenését. **Az IKSZ-es diákok olyan hasznos feladatokat látnak el, amelyekkel az intézmények legnagyobb hányada elégedett volt (81,5%).**

Összefoglalás

Az elméleti és empirikus tapasztalatok alapján is, a közművelődésben jelentkező társadalmiasítási folyamatokat komplex fogalomként kezeljük. Azok egyszerre jelentenek elérendő **célokat**, és az ehhez szükséges **szemlélet** kialakítását. Jelentenek továbbá **módszert** is, melynek a segítségével elérjük a céljainkat. Összességében pedig, az előző háromhoz kapcsolódóan, folyamatos **tevékenységet** is jelent az egyes társadalmiasítási szintek elérésének vonatkozásában.

A vizsgálatok alapján, a közösségi művelődés mindennapjaiba egyelőre nem épültek be és nem hasznosultak sem az ezzel kapcsolatos kutatások, sem a szakmai-módszertani útmutatók. A szakmaterület a tudatos társadalmiasítási folyamatoknak és azok dokumentálásának a kezdeti időszakában jár.

A megkérdezett közművelődési szervezetek túlnyomó többsége, 70%-a már kérdezte a látogatóit a szinterek tevékenységével kapcsolatban. A partner civil szervezetek, művelődő közösségek tudatos, folyamatos és rendszerszintű bevonása a stratégiai tervezési folyamatokba már ritkábban fordul elő.

A közművelődési szakemberek sokféle módon hasznosítják tudásukat és tapasztalataikat a közösségük érdekében. A megkérdezett intézmények munkatársai elsősorban a helyi értéktár bizottságokban, a képviselő-testületek vagy közgyűlések kulturális ügyekkel foglalkozó szakbizottságaiban vállaltak szerepet.

A szakmaterületen jelentkező önkéntes tevékenység – a civil partnerség mellett –, az intézményrendszer egyik legjellemzőbb működési sajátossága. A vizsgálat évében, 2017-ben közel 23 000 olyan önkéntes dolgozott a közösségi színterekben, amelyek szakmai feladatokat láttak el. Az önkéntes jogviszonyban álló önkéntesek és az önkéntes törvény szerinti fogadó szervezetek nyilvántartásába bejelentkezett intézmények száma alacsony.

Az intézmények meghatározó többsége (93%) nem rendelkezik dokumentált önkéntes stratégiával. Az önkéntesek fontos, elsősorban kiegészítő jellegű, a közművelődési szakemberek által delegálható részfeladatokat látnak el.

A válaszadó szervezetek többsége, 60%-a Iskolai Közösségi Szolgálat fogadószervezet. A leggyakoribb tevékenységek az IKSZ-es diákok munkavégzése során a technikai feladatok, az asszisztálás, bekapcsolódás a rendezvényszervezési és a kézműves foglalkozásokba. Az Iskolai Közösségi Szolgálat egyelőre nem rendszeresen jelentkező feladat a közművelődés intézményi gyakorlatában. Az IKSZ-es diákok teljesítményével az intézmények legnagyobb hányada elégedett volt.

Terveink szerint a tanulmány harmadik része a Kulturális Szemle következő számában jelenik meg. Ebben a közművelődési intézmények és színterek esélyegyenlőséggel kapcsolatos feladatait, tevékenységét és infrastrukturális ellátottságát vizsgáljuk majd az empirikus kutatás és a közművelődési statisztika idősoros adatai alapján.

Felhasznált irodalom:

- Arapovics et al. (szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató
- Beke Márton (szerk): Kulturális intézmények társadalmiasított működtetése. Módszertani útmutató 2017. <https://cselekvokozossegek.hu/tudastar/intezmenyek-tarsadalmiasitasa/>. 2017. 12. 03. 13.11.
- Csordás Izabella (szerk.): Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez 2017. <https://cselekvokozossegek.hu/tudastar/intezmenyi-onkentesseg/>. 2017. 12. 03. 13.40.
- Kuthy-Megyesi – Ponyi (szerk): Kutatási jelentés. Kulturális intézmények társadalmiasítási folyamatai Magyarországon Budapest, 2019. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet.
- Ponyi – Svidró: Közművelődési intézmények és közösségi színterek társadalmi beágyazottsága és szerepvállalása, az intézményi civil partnerségek jellemzői Közművelődési intézmények és közösségi színterek reprezentatív felmérése - 1. rész. Elérhető: <http://www.kulturalisszemle.hu/11-szam/hazai-tudomanyos-muhely/ponyi-laszlo-svidro-ibolya-kozmuvelodesi-intezmenyek-es-kozossegi-szinterek-tarsadalmi-beagyazottsaga-es->

[szerepvallalasa-az-intezmenyi-civil-partnersegek-jellemzoi-koz](#). Letöltés: 2021. 06. 14. 10.14.

- Ponyi – Arapovics – Bódog (szerk): Kutatási jelentés. Magyarországi múzeumok, könyvtárak és közművelődési intézmények reprezentatív felmérése, 2019. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet.
- Varga-Sipos Andrea (2016): A Nemzeti Művelődési Intézet Országos Önkéntességi Központja, Békéscsaba. Változások vonzásában I. A Nemzeti Művelődési Intézet létrehozása és a magyarközművelődés átalakulása 2011-2015 között. (Szerk: Németh János). Budapest, GyomaPress Kft. Elérhető: <https://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/A-kultur%C3%A1lis-int%C3%A9zm%C3%A9nyek-t%C3%A1rsadalmias%C3%ADtott-m%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9si-m%C3%B3dja-m%C3%B3dszertani-%C3%BAtmutat%C3%B3-2019.pdf> 2019. 03. 11. 11.25.

Jogszabályok:

- 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről.
- A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény.
- 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről 4§ 15.; 6§ (4).
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
- 288/2009. (XII. 15.) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről.

[\[1\]](#) 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről 4§ 15.; 6§ (4).

[\[1\]](#) [2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről 6. § \(1\).](#)

[\[1\]](#) 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről.

[\[2\]](#) [A 288/2009. \(XII. 15.\) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről szóló jogszabály rendezi a közművelődési statisztikai adatszolgáltatás folyamatát.](#)

[\[3\]](#) [Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a 2013-2019. között megvalósuló hagyományos, illetve Kulturális Közfoglalkoztatási Programban alkalmazott személyek is ebben az önkéntes és egyéb alkalmazottak feltüntetett statisztikai adatsorban kerültek bejegyzésre.](#)

[\[1\]](#) A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény. A „Hungarikum” törvény korábban hatályos változatában szerepelt az a kitétel, hogy az értéktár vonja be munkájába a helyi, illetve megyei közművelődési feladatellátás országos módszertani intézményét, továbbá értékek gyűjtésével, megőrzésével, hasznosításával foglalkozó országos és területi illetékességű szakmai és civil szervezeteket. A hatályos muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (továbbiakban Kultv.) 77. § (3) a) alapján a közművelődés intézményeinek feladata többek között, hogy segíti a

közösségi tevékenységeket, a művelődő közösségek működését, ösztönzi a társadalmi összetartozást és a közösségek kulturális értékteremtésben való aktív részvételét. A 85. § f) szerint ugyancsak feladat a területi feladatellátásban a területi szintű értéktárak összeállításának módszertani segítése, a területi kulturális regiszter gondozása, az adott terület és a főváros szellemi, tárgyi, természeti kulturális örökségének, környezeti, művészeti, közművelődési sajátosságainak bemutatása, közreműködés a digitális archívum működtetésében.

[1] A vizsgálat kutatási jelentése 2019-ben jelent meg (Ponyi-Arapovics-Bódog 2019). A kutatás koordinálását, az adatok feldolgozását, a közművelődési szakterület elemzését az NMI Művelődési Intézet Nkft. Cselekvő közösségek projektben dolgozó kutatói végezték: Kuthy-Megyesi Judit, Kondor Zsuzsa, Kapcsos Bálint, Juhász-Nagy Ibolya kutató-fejlesztő munkatársak, Dr. Ponyi László kutató-fejlesztő csoportvezető.